

Asia: VN/1984/2019

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus

Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva sääntely

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?

Kannatamme. Uhrin suostumuksen puuttuminen ja haavoittuva asema on tärkeää tuoda selkeäsanaisesti esiin.

Entä parituksen ja ihmiskaupan kohteena olevan hyväksikäyttö - onko raiskaus, jos tekijä tietää, että kyseessä parituksen tai ihmiskaupan uhri. He ovat todella haavoittuvassa asemassa.

Lainmuutostyö on käsittääksemme käynnistynyt nimenomaan tästä peruskysymyksestä ja aikuisten uhrien asemaan liittyvistä kysymyksistä. Ehdotamme, että valmistelutyö lasten osalta tehdään uudelleen, koska nyt tehdyt ehdotukset ovat lakiteknisesti liian monimutkaisia. Emme voi mitenkään tukea lapsiin liittyviä ehdotuksia. Ehdotuksesta puuttuu eräitä tärkeitä lainkohtia, joita olemme toivoneet jo pitkään lakiin omana säännöksenään mm. alaikäispornografian valmistaminen, josta on erityinen lainkohta mm. Ruotsin rikoslaisissa. Käsityksemme on, että EU:sta on tulossa uusia internetin palvelun tarjoajan vastuuseen liittyviä velvoitteita, joten näitäkin olisi nyt hyvä selvittää ja odottaa. Lasten osalta raiskauspykälä on jo kiireellisessä järjestyksessä laadittu ja lisätty RL 20 lukuun, joten varsinaista kiirettä ei pitäisi olla muuttaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten sääntelyä. Alaikäispornografian sääntely puolestaan edellyttää mielestämme myös uutta valmistelua. Ilmeisesti alaikäispornografian sääntelyyn ei ole ollut riittävästi aikaa työryhmässä, joka sinänsä edustaa korkeaa osaamista ja ammattitaitoa. Emme voi kannattaa nyt tehtyjä ehdotuksia mm. uusi määritelmä vapauttaa piirretyt lapsipornografiset julkaisut levitettäväksi. Suojaikäraja 16 vuotta seksuaalirikosten kohdalla tulisi säilyttää ennallaan ja poikkeukset tulisi säätää niin selväsanaisessa rajoitussäännöksessä, etteivät lasten hyväksikäyttäjät vapaudu vastuustaan. Rajoituksen pitää koskea vain vapaaehtoista ja tasavertaista seurustelusuhdetta. Otamme alempana kantaa suojaikärajakysymykseen ja alaikäispornografiaan ja ehdotettuun 9 §: ään, joka on otsikoitu uhria loukkaavasti. Otamme kantaa lopuksi myös eräisiin lainsäädäntötoimii EIT:n linjausten vuoksi edellyttäviin vakaviin olosuhteisiin. Ne liittyvät lasten suojaamiseen, mutta puuttuvat nyt tehdystä mietinnöstä.

Mitä mieltä olette ehdotetuista säännöksistä, jotka koskevat tilanteita, joissa teon kohteella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan (rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta)?

-

Muut aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?

-

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajennuksesta?

-

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?

-

Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

-

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

Tätä kannatamme. Nykyiseen lakiin sisältyy lakivaliokunnassa aikoinaan vahvistettu useamman säännöksen samanaikainen sovellusmalli. Emme pidä tätä niputusratkaisua hyvänä. Lain tulisi olla selkeä, joten on hyvä tavoite saada kaikki lapsiin liittyvät säännökset omaksi kokonaisuudekseen. Alaikäispornografiaan liittyvien säännöksen siirtämistä RL 17 luvusta RL 20 lukuun olemme ehdottaneet aikaisemmin. Se on hyvä asia. Sen sijaan emme ole samaa mieltä ehdotettujen säännösten sisällöstä.

Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

Emme kannata näitä lakitekniisiä ratkaisuja. Nykyinen 16-vuoden yleinen suojaikäraja on hyvä lisättynä asianmukaisella rajoitussäännöksellä nuorten keskeisestä vapaaehtoisesta ja tasavertaisesta kanssakäymisestä. Kannatamme Johanna Niemen esittämää ehdotusta rajoitussäännöksen sääntelymallista. Tiettyä harkintaa ja joustavuutta tulisi olla, kun kyse on selvästi tasavertaisesta ja vapaaehtoisesta seurustelusuhteesta. Lainsäädännöllä tulee varmistaa kuitenkin, etteivät lasten hyväksikäyttäjät pääse vetoamaan tiettyihin ikärajoihin ja lasten "vapaaehtoisuuteen", joka on poikkeuksellisen monimutkainen ja vaikeasti selvitettävä asia. Ne asiantuntijat, jotka tuntevat lasten hyväksikäyttäjien toimintatavat, voivat vahvistaa, että monen lapsen vapaaehtoiselta ulospäin näytävä käytös ei todellisuudessa ole missään tapauksessa vapaaehtoista. Lainsäädäntöä ei tule rakentaa sillä tavoin, että lasten hyväksikäyttäjät vapautetaan vastuustaan syylistämällä alaikäisiä vapaaehtoisuudesta, jota ei ole.

Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

-

Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

Alaikäispornografian sääntely tulisi siirtää uuteen valmisteluun. Ehdotuksesta voinee päätellä, että tämän kysymyksen käsittelyyn ja valmisteluun ei ole ollut riittävästi aikaa. Kannatamme kuitenkin jo pitkään ehdottamaamme rikoslain 17 luvun lapsia koskevien säännösten siirtämistä rikoslain 20 lukuun. Ehdotus sisältää kuitenkin uuden määritelmän, joka on mielestämme ongelmallinen. Uusi nyt ehdotettu määritelmä vapauttaa mm. piirretyn alaikäispornografian julkiseen levitykseen. Sellaisia julkaisuja on ollut vapaasti saatavilla ainakin aikaisemmin mm. Hollannissa. Meillä ei ole tietoa, olisiko Alankomaat jo kieltänyt sellaiset julkaisut. Kysymys on siitä, että yksittäisten lasten lisäksi suojellaan myös yleisemminkin lapsiväestöä eikä sallita sellaista materiaalia, joka kannustaa lasten hyväksikäyttöön. Tässä yhteydessä tulisi käsitellä myös ns. anatomisten lapsinukkejen käyttö. Suomen tulli on joutunut pohtimaan näiden pääosin Aasiasta tulevien nukkejen laillisuutta. Kansainvälinen Ecpat-järjestö on antanut niiden käytöstä ja saatavilla olosta kielteisen arvion, jonka mukaan nukkejen käyttö alentaa kynnystä siirtyä myös todellisten lasten hyväksikäyttöön. Kaikki alaikäispornografia tulisi kieltää. Vakavana puutteena pidämme myös sitä, ettei alaikäispornografian valmistaminen lapsesta ole erillisen ja sääntelyn kohteena omalla nimenomaisella lainsäädännöksellään kuten esimerkiksi on tilanne Ruotsissa. Selvyiden vuoksi tällainen lainkohta tulisi säätää, vaikka suomalaiset tuomioistuimet ovat viisaasti osanneet soveltaa näihin tapauksiin seksuaalisen hyväksikäytön lainkohtaa. Ehdotamme uutta valmistelua alaikäispornografian sääntelystä.

Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Ks. kohta "Muut huomiot" alempana.

Rangaistukset

Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?

-

Muut huomiot

Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?

-

Huomioita muihin lakeihin ehdotettuihin muutoksiin liittyen?

Lapsiin liittyvissä kysymyksissä tulisi ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tärkeät tuomiot, jotka sitovat Suomea. Lapsen kuuleminen ja lapselle apua hakevan oikeusturva tulisi nyt varmistaa asiallisella lainsäädännöllä. Kun samasta ongelmasta on tullut Suomelle jo kaksi langettavaa tuomiota, tulisi kiireellisesti muuttaa lakia, jottei samoja virheitä enää tehdä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kahdella tuomiollaan vahvistanut, ettei lapselle vilpittömin mielin apua hakenutta henkilöä saa tuomita rangaistukseen (kunnianloukkaus) vaikka epäiltyä tekoa ei jostakin syystä saada vahvistettua (kun esimerkiksi lapsi on jätetty kuulematta kuten on tapahtunut). Molemmissa tapauksissa on kyse lastensuojeluilmoituksesta tai muusta ilmoituksesta salassapitovelvolliselle viranomaiselle ja ilmoittaja on toiminut lapsen edun mukaisesti ja vilpittömin mielin. Viranomaiset ovat jättäneet lapsen kuulematta ja lapselle apua hakenut on yllättäen tuomittu rangaistukseen kunnianloukkauksesta. Tapauksissa on epäilty lapseen kohdistuvaa loukkausta ja epäily on perustunut lapsen omaan kertomukseen: EIT 2.12.2008 Juppala v. Suomi ja EIT 15.12.2016 M.P. v. Suomi. Useissa maissa asia on ratkaistu niin, että lapselle apua hakenutta henkilöä suojellaan nimenomaisella lainsäädännöksellä. Pienten lasten kuulemismenettelyä tulisi kehittää ja se tulisi lainvelvoittein vahvistaa niin, ettei enää tulisi tapauksia, joissa pieni, puhekykyinen lapsi, joka kykenee kertomaan itseensä kohdistuneesta loukkauksesta, jätetään kuulematta viitaten lapsen vähäiseen ikään. Lapsen kuulemiselle ei ole olemassa alaikäraja ja tästä on erään valitusviranomaisen nimenomainen päätös. Lapsen kuulematta jättäminen on Päivi Hirvelän mukaan vakava puute esitutkinnassa. "Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tapauksissa esitutkinnan vakavin puute on, jos jutussa ei ole lapsen kertomusta" (Hirvelä 2006, s. 417 "Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa"). On tärkeää ottaa huomioon myös Päivi Hirvelän esiin ottama tosiasia: "Lääketieteellisesti varma selvitys hyväksikäytöstä on saatavissa sangen harvoissa tapauksissa: vain 15 %:ssa havaitaan merkkejä seksuaalisesta pahoinpitelystä ja vain 1 %:lla pojista voidaan osoittaa sukupuolielinten fyysisiä vaurioita." (Hirvelä 2006, s. 321). Lapsen kuuleminen on siis erittäin tärkeää, jotta ylipäätään voidaan puhua rikosepäilyn selvittämisestä ja esitutkinnasta. Lapsiin kohdistuvien loukkausten sääntelyssä tulee varmistaa myös se, että pieniä puhekykyisiä lapsia kuullaan asianmukaisesti. Olemme ehdottaneet lainmuutosta lapselle apua vilpittömin mielin hakevan henkilön suojaamiseksi, mutta sellaista muutosehdotusta ei ole nyt tehty eikä esitetä myöskään nyt, mitä pidämme vakavan puutteena, kun EIT on antanut Suomelle jo kaksi langettavaa tuomiota samasta ongelmasta.

Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?

Lainmuutostyö on käsittääksemme käynnistynyt raiskausrikoksen sääntelystä ja aikuisten uhrien asemaan liittyvistä tärkeistä kysymyksistä. Ehdotamme, että valmistelutyö lasten osalta tehdään uudelleen, koska nyt tehdyt ehdotukset ovat lakiteknisesti liian monimutkaisia. Emme voi tukea lapsiin liittyviä ehdotuksia. Lisäksi ehdotuksesta puuttuu eräitä tärkeitä lainkohtia, joita olemme toivoneet jo pitkään lakiin omana säännöksenään mm. alaikäispornografian valmistaminen, josta on erityinen lainkohta mm. Ruotsin rikoslaissa. Tuomioistuimet ovat viisaasti soveltaneet seksuaalisen hyväksikäytön lainkohtaa silloin, kun pornografista materiaalia on valmistettu lapsesta. Ehdotuksessa käsitellään useammassa kohdin kuvan ottamista ja materiaalin valmistamista, joten olisi erittäin tärkeää, että pornografisen kuvan ottaminen lapsesta määritellään selvästi erillisellä

lainkohdalla ja tehdään ero esimerkiksi sellaiseen valmistamiseen, joka tehdään tietokoneella. Käsityksemme on, että EU:sta on tulossa uusia internetin palvelun tarjoajan vastuuseen liittyviä velvoitteita, joten näitäkin olisi nyt hyvä selvittää ja odottaa ja viimeistellä sen jälkeen lapsiin liittyvät lainkohdat. Lasten osalta raiskauspykälä on jo kiireellisessä järjestyksessä laadittu ja lisätty RL 20 lukuun, joten varsinaista kiirettä ei pitäisi olla muuttaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten sääntelyä. Alaikäispornografian sääntely edellyttää mielestämme myös uutta valmistelua. Ilmeisesti alaikäispornografian sääntelyyn ei ole ollut riittävästi aikaa työryhmässä, joka sinänsä edustaa korkeaa osaamista ja ammattitaitoa. Emme voi kannattaa nyt tehtyjä ehdotuksia mm. uusi määritelmä vapauttaa piirretyt lapsipornografiset julkaisut levitettäväksi. Lisäksi ehdotuksen sivulla 36 annetaan mielestämme virheellistä tietoa alaikäispornografian levittämisen järjestelmällisyyden vaatimuksesta. Tässä kohdin olisi pitänyt selvittää, että hallitus nimenomaan luopui tästä järjestelmällisyyden vaatimuksesta ja lakiesitystä 563/1998 muutettiin juuri tältä ja useilta muilta osin viime hetkellä tammikuussa 1997 (on olemassa kaksi erilaista hallituksen esitystä 31.1.1997 ja 13.2.1997): rangaistussäännöksestä poistettiin sana järjestelmällinen eikä levitykseltä ole enää tuon jälkeen vaadittu järjestelmällisyyttä tuolloin muutetussa rangaistussäännöksessä. HE 6/1997 perustelut jäivät kuitenkin ja valitettavasti monilta osin virheelliseen, aikaisempaan muotoonsa. Perusteluissa on muitakin virheitä mm. maininta yleisestä suojaikärajasta, joksi ilmoitetaan 15 vuotta, minkä ikärajan eduskunta muutti 16 ikävuoteen. Hallituksen esityksen perusteluista poistettiin useita kohtia, mutta jotkut vanhat perustelut sinne valitettavasti unohtuivat, kun kahdessa viikossa tehtiin muutoksia. Perusteluosaa ei tulisi yksinään käyttää oikeuslähteenä. Kun puhutaan alaikäispornografian levittämisestä tulisi pitäytyä rangaistussäännöksen sanamuotoon ja nimenomaisesti tässä asiassa muutettuun sanamuotoon. Rangaistussäännöksen otsikko on myös yksikkömuodossa. Oikeuslähteiden ensisijaisuus lienee tässä kohdin ongelmaton, kun rangaistussäännös on muutettu ja sana järjestelmällinen on siitä tammikuussa 1997 poistettu.

Rangaistussäännösten otsikointi ei saisi olla uhria loukkaava kuten nyt on ehdotetussa 9 §:ssä "Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta". Otsikointi tulisi muuttaa ja mielestämme rangaistusmaksimi näin vakavasta rikoksesta tulisi säätää 4 vuoteen vankeutta (ehdotus 2 vuotta vankeutta). Aivan tavallinen 16-17 vuotias nuori voi joutua esimerkiksi tilanteeseen, jossa hänelle tarjoillaan alkoholia ym. ja jossa hän lopulta päätyy seksuaaliseen kanssakäymiseen alkoholia tarjonnan aikuisen kanssa. Se ei kuitenkaan tee nuoresta henkilöstä "seksuaalipalvelujen myyjää". Tämän rangaistussäännöksen otsikointi kuten myös rangaistusmaksimi tulisi meidän mielestämme muuttaa.

Suomessa on tullut ilmi tapauksia, joissa alaikäispornografian hallussapito on sisältänyt erittäin suuria määriä alaikäispornografiaa ja lehtitietojen mukaan erittäin raakaa sellaista. Vanha vuoden 1927 laki sisälsi kiellon hallussa pitää kiellettyä pornografiaa levitystä varten. Tulisiko sääntelyyn ottaa mukaan hallussapidon törkeä tekemuoto tai ainakin ankarampi rangaistusasteikko ajatellen näitä massiivisia raa'an alaikäispornografian hallussapitotapauksia. Tässä asiassa olisi hyvä ottaa huomioon KRP:n edustajien toivomukset. Poliisille tulee taata riittävät resurssit ja esitutkintakeinot.

Alaikäisten ikäkysymyksissä tulisi ottaa käyttöön tuottamuksellisuus. Nyt vaaditaan tahallisuutta. Ruotsissa on toisin.

Prostituutio on ihmiskaupan merkittävin syy. Olisiko tämä syytä ottaa huomioon lainsäädännön kehittämisessä, jos tarkoitus on suojella seksuaalirikosten uhreja. Tässä asiassa tulisi ottaa huomioon myös alaikäisten suojaaminen.

Molander Aino
Lasten perusoikeudet ry